

Vaalan yhtenäiskoulun

Kiusaamiseen puuttumisen (KiPu) suunnitelma

Vaalan kunta

2020

Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

”Kaikki eivät ole vastuussa kiusaamisesta, mutta kaikki ovat vastuussa sen lopettamisesta.” (tuntematon)

Perusopetuslain 29§:n mukaan kaikilla kouluyhteisön jäsenillä on oikeus fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen. Lain mukaan, jokaisella opetukseen osallistuvalla on oikeus myös turvalliseen opiskeluympäristöön. Opetuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, etteivät oppilaat joudu väkivallan tai muun kiusaamisen kohteeksi koulussa. Tämän lisäksi opetuksen järjestäjän tulee laatia suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Opetuksen järjestäjän on toimeenpantava suunnitelma sekä valvottava sen toteutumista.

Perusopetuslain 35§ edellyttää oppilaalta tehtävien tunnollista suorittamista sekä asiallista käytöstä muita oppilaita ja koulun henkilökuntaa kohtaan. Oppilas ei saa aiheuttaa haittaa tai vaaraa muiden terveydelle tai turvallisuudelle.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 13§:n mukaan oppilaitoskohtaiseen *”opiskeluhuoltosuunnitelmaan on kirjattava suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä”*.

Koulun kiusaamisen vastaisessa toiminnassa ollaan yhteistyössä kotien ja viranomaistahojen kanssa. On tärkeää, että huoltajat tietävät, kuinka kiusaamistapauksissa toimitaan. Koulun opettajilla tai rehtorilla on velvollisuus ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syylistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle. Kaikessa yhteistyössä otetaan huomioon asianosaisten tietosuoja.

Opetuksen järjestäjän tulee suunnitelman laatimisen lisäksi toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Koulun rehtori vastaa siitä, että kiusaamistapaukset hoidetaan toimintamallin ja lain mukaisesti. Luokanvalvojat, luokanopettajat sekä KiPu -tiimi (kiusaamiseen puuttuva) vastaavat käytännön toimenpiteistä.

Kiusaamisen määritelmä

Kiusaamisella tarkoitetaan samaan henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa aggressiivista, tahallista ja toistuvaa käyttäytymistä ja/tai pahan mielen aiheuttamista. Kyseessä voi olla sanallinen tai fyysinen, suora tai epäsuora kielteinen toiminta. Nimitely ja pilkkaaminen ovat kiusaamista, jos samaa oppilasta nimitellään uudestaan ja uudestaan. Yksittäiset erimielisyydet tai riidat eivät ole kiusaamista. Myöskään kaikki koulussa tapahtuva aggressiivinen käyttäytyminen ei ole kiusaamista. Töniminen ja lyöminen ovat kiusaamista, jos tönitään ja lyödään aina yhtä ja samaa oppilasta.

Kiusaamiseen liittyy yleensä voimasuhteiden epätasapaino; kiusattu oppilas on jollakin tavalla puolustuskyvytön kiusaajaan tai kiusaajiin nähden. Kiusaamista eivät ole välitunnilla sattuneet kertaluontoiset kahakat ja erimielisyydet tai tilanteet, jossa oppilas kertoo toisten nimitelleen tai tönineen häntä.

Kiusaaminen on tiettyyn tavoitteeseen pyrkivää aggressiivista toimintaa, joka tuottaa kiusaamisen kohteelle negatiivisia seurauksia, kuten esimerkiksi ikävän olon. Keskeistä on, että oppilas itse kokee tapahtuman kiusaamisena. Koettu kiusaaminen on voinut olla fyysistä, verbaalista tai muuta toimintaa, kuten eleitä, ilmeitä tai kieltäytymistä jostain, mitä soisi muille. Kiusaaja ei esimerkiksi suostu tekemään paritöitä tietyn oppilaan kanssa.

Syrjintä

Kiusaaminen on monimuotoinen ja kompleksinen ilmiö, jonka yhteydessä ilmenee usein myös väkivaltaa tai syrjintää. Tiukka rajanveto kiusaamisen ja syrjinnän välillä on vaikeaa. Liian kapea-alainen kiusaamisen määritelmä saattaa sulkea pois joitakin kiusaamisen muotoja, jotka kuitenkin ovat vahingollisia kiusaamisen kohteelle. Tällöin seurauksena voi olla, että oppilaan pahaa oloa ei huomata tai siihen osata puuttua, koska pahan olon tuottavaa toimintaa ei osata mieltää kiusaamiseksi. (Hamarus & Kaikkonen, 2011, Toivanen 2015)

Häirintä

Yhdenvertaisuuslainlain 14 §:n mukaan häirintää on, jos henkilöön liittyvän syyn, kuten iän, terveydentilan tai vammaisuuden vuoksi luodaan henkilöä halventava tai nöyryyttävä tai häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014)

Rikoslaki ja kiusaaminen

Koulukiusaaminen voi täyttää rikoksen edellytykset, jos rikoksen uhrin mielenterveys vahingoittuu kiusaamisen seurauksena, tai jos rikoksen tekijä ruumiillista väkivaltaa käyttämällä kiusaa uhria. Oleellista rikoksen täyttymisessä on tekijän tarkoittama seuraus toisen vahingoittamisesta sekä loukatun henkilön henkilökohtaisesti tuntema vahinko. (www.minilex.fi)

Väkivallan käyttäminen, sillä uhkaaminen, toisen kunnian loukkaaminen tai omaisuuden tuhoaminen eri muodoissa on laissa kiellettyä. Edellä mainitut teot voivat täyttää myös rikoksen tunnusmerkit ja tekijä voi joutua siten rikos- ja vahingonkorvausvastuuseen teostaan. Tällaisissa tapauksissa asia ohjataan poliisille. Myös avustajan roolissa olevat henkilöt voivat joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen. Pahoinpitely ja lievä pahoinpitely ovat rikoksia, jotka poliisi tutkii, vaikka uhrilla ei olisi rangaistusvaatimuksia. Tutkintapyyntöön poliisille voivat tehdä kiusattu itse, hänen vanhempansa tai koulu.

Kiusaamisen roolit

Kiusaamisessa on henkilöillä eri rooleja ja osa rooleista ovat sellaisia, että ne tukevat ja yllyttävät kiusaamista. Kiusaamistapauksien selvittämiseen liittyvät rooleja ovat: kiusatuksi joutunut/joutuneet, kiusaajana toimivat, kiusaamisen kannustajat, hiljaiset hyväksyjät / sivusta seuraajat ja kiusatuksi joutuneen puolustajat.

- *Uhri* eli oppilas, joka joutuu systemaattisen ja toistuvan ahdistelun kohteeksi.
- *Kiusaaja*, joka toimii prosessin alkuunpanijana eli hän aloittaa kiusaamisen. Tämän lisäksi hän saattaa yllyttää, jopa pakottaa muita mukaan kiusaamaan.
- *Apurin* roolissa oleva oppilas toimii kiusaamisen seuraajana tai avustajan. Hän ei ole aktiivinen aloitteen tekijä, vaikka hän menee helposti mukaan kiusaamaan.
- *Vahvistaja* antaa kiusaajalle myönteistä palautetta. Hän toimii nauravana ja kannustavana yleisönä kiusaajalle. Vahvistamista on jo se, että oppilas tulee paikalle katsomaan, kun jotakuta kiusataan ja naureskelee kiusaajan kiusatulle esittämille kommentteille.
- *Puolustaja* on oppilas, joka asettuu kiusatun puolelle ja yrittää saada kiusaamisen loppumaan. Puolustaja voi pyrkiä monin tavoin tukemaan kiusattua. Hän esimerkiksi esittää kiusaamisesta huolen koulun aikuisille.
- *Ulkopuolisen roolissa* oleva pysyttelee kiusaamistilanteesta sivummalla. Hän ei puutu kiusaamiseen toimii huomaamattaan kiusaamisen hyväksyjänä ja mahdollistaa osaltaan kiusaamisen jatkumisen.

Kiusaamisen muodot

Tavallisin kiusaamisen muoto on ns. **hiljaista kiusaamista**. Kyse on piilokiusaamista, jota opettajan on vaikeata havaita. Se voi olla huokailua, merkitseviä katseita, katseen välttelyä, ilmeilyä, selän kääntämistä tai koulukaverin kohtelemista kuin hän olisi ilmaa. Hiljainen kiusaaminen on osallisuuden estämistä. Se on peleistä, leikeistä ja ryhmistä poisjättämistä, syntymäpäiville kutsumattomuutta tai luokan WhatsApp-ryhmään pääsemisen estämistä. Hiljaisen kiusaamisen uhrit vaikenivat usein kokemastaan sekä pahasta olostaan, koska tätä ”näkymätöntä” kiusaamista on vaikea pukea sanoiksi. Hiljaiseen kiusaamiseen on hankala puuttua, koska se tapahtuu aikuisen katseilta piilossa.

Myös **sanallinen kiusaaminen** on yleistä. Tämä kiusaamisen muoto ilmenee kuiskutteluna, pilkkaamisena, haukkumisena, lällätyksenä, ilkkuvana matkimisena ja toiselle naureskeluna. Sanallista kiusaamista on myös juorujen levittäminen ja pahan puhuminen selän takana. Se voi olla myös pilkkanaurua, pilailua, matkimista, ulkonäöstä huomauttelua tai tekemisten jatkuvaa kommentointia.

Sanalliseen kiusaamiseen liittyy myös esimerkiksi luokassa paperilappujen lähettelyä, somessa erilaisten viestien lähettely tai pilapuheluiden soittaminen. Sanallista kiusaamista on helpompi havaita kuin hiljaista kiusaamista.

Kolmas kiusaamisen muoto on **fyysinen kiusaaminen**. Tämän muodon aikuiset havaitsevat helpoimmin. Fyysistä kiusaamista ovat lyöminen, toistuva ja tahallinen töniminen, tyrkkiminen, nipistely, raapiminen, maahan kaataminen, kamppaaminen, puskeminen, tukasta vetäminen, esineillä heittäminen ja kaikki käsiksi käyminen. Myös kiusatun omaisuutta voidaan piilotella tai rikkoa. Selvittelyvaiheessa kiusaaminen voidaan naamioida kiusaajan taholta leikiksi tai urheiluksi. Fyysistä kiusaamista ovat myös pelottelu, uhkaaminen, kiristäminen, syrjiminen, pakottaminen, tahallinen väärinneuvominen, toisten yllyttäminen yhtä vastaan, toisen puolustamisen estäminen sekä kaverin "varaaminen".

Neljäntenä kiusaamisen muotona on teknisten välineiden kautta tapahtuva kiusaaminen, kuten **nettikiusaaminen tai somekiusaaminen**. Tähän kiusaamistapaan liittyy esimerkiksi suora tai epäsuora aggressiivinen kirjoitustapa esimerkiksi WhatsApp-ryhmässä tai SnapChattissa. Teknisten välineiden kautta tapahtuvaa kiusaamista on kuvien tai videoiden julkaiseminen ilman lupaa verkossa sekä myös erilaisiin someryhmien ulkopuolelle jättäminen tai välinpitämättömyys ryhmässä. Aikuisten on erittäin vaikea puuttua verkossa tapahtuvaan kiusaamiseen, mutta sekä huoltajien että opettajien on hyvä olla tietoisia mitä erilaisissa someryhmissä tapahtuu. Eräs keino on opetella itse käyttämään viimeisimpiä sovelluksia kuten SnapChattia. Koulussa voidaan tietyin rajoituksin puuttua myös näihin kiusaamisen muotoihin, jos ne tai niiden vaikutukset alkavat vaikuttaa koulun arkeen.

Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen

Vaalan yhtenäiskoululla noudetaan koulussamme kehitettyä kiusaamiseen puuttumisen toimintamallia koulukiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi ja kiusaamistapausten selvittämiseksi. Suunnitelma tarkistetaan säännöllisesti ja siihen tehdään tarvittaessa muutoksia.

Oppilaille toteutetaan lukuvuoden alussa info kiusaamisen määritelmistä, kiusaamisen vastaisuudesta ja siihen puuttumisesta koulussamme. Info toteutetaan joko aamunavauksen avulla tai luokanopettajan/luokanohjaajan tunneilla. Oppilaita ohjataan hyvään käytökseen ja vastuuntuntoon arkipäivän tilanteissa. Vastuuntuntoon kuuluu mm. muiden huomioonottaminen, ympäristöstä huolehtiminen, heikompien puolustaminen sekä toisten auttaminen. Oppilaille selitetään kiusaamisen seuraukset ja rangaistukset etukäteen. Hyvän luokkahengen kehittämisellä pyritään koko koulun hyvän hengen luomiseen.

Huoltajille tiedottaminen lukuvuoden alussa tapahtuu Wilman välityksellä sekä vanhempainillassa ja/tai vanhempainvarttien yhteydessä. Myös vanhemmille

selitetään kiusaamiseen puuttumisen malli, kiusaamisen seuraukset ja rangaistukset etukäteen.

Kiusaamisen puuttumiseen nimetään vuosittain tiimi, joka lukuvuoden alussa informoi opetushenkilökuntaa kiusaamiseen puuttumisen toimintatavasta. Koululla toteutetaan kiusaamisen ennaltaehkäiseviä toimintatunteja luokanvalvojan/-ohjaajan ohjaamana sekä mm. ympäristöopin, oppilaanohjauksen ja terveystiedon tunneilla. Kiusaamista ennaltaehkäiseviä tietoja ja taitoja voidaan opiskella tarpeen mukaan painottaen opettajan mielestä ajankohtaisia ja luokalle sopivia aihealueita. Koulussa järjestetään tehokas välituntivalvonta ja turvallisuuskulttuuria kehittämällä vältetään kiusaamisen syntymiselle otollisia tilanteita.

Kiusaamisen havaitseminen ja siihen puuttuminen

Oppilaita rohkaistaan kertomaan kiusaamistilanteista. Jokainen koulussa työskentelevä aikuinen puuttuu kiusaamiseen heti. Omalta luokalta on hyvä kerätä säännöllisesti palautetta kouluviihtyvyydestä sekä kiusaamisesta (säännölliset luokanohjaajan tunnit). Kohdennetut toimenpiteet otetaan käyttöön kiusaamisepäilyn tultua ilmi. Ne kohdennetaan erityisesti kiusaamiseen osallistuneiksi ja kiusatuksi nimettyihin lapsiin tai nuoriin. Kohdennetun toimenpiteen tavoitteena on saada kiusaaminen loppumaan.

Tavoitteena voi olla myös se, että negatiiviseksi koetut tilanteet saadaan selvitettyksi ja lopetetuksi pitempiaikaisen seurannan avulla. Kyseessä voi olla esimerkiksi ryhmästä ulosjääminen. Tällöin kohdennetun toiminnan kohteena voi olla kokonainen luokka.

Yhtenäiskoulun kiusaamiseen puuttuva tiimi vastaa kohdennetusta toiminnasta.

Kiusaamistilanteiden selvittämismalli

Vaihe 1 Kiusaamisen havaitseminen

- Aikuinen, joka on kiusaamisen nähnyt tai jolle siitä on kerrottu, on velvollinen puuttumaan tilanteeseen välittömästi. Kyseinen aikuinen selvittää yksittäiset, ei-toistuvat, riitatilanteet. Hänen tulee ilmoittaa kiusaamisesta kiusatun sekä kiusaajaksi nimetyn luokanohjaajalle/-opettajalle, joka kirjaa tapahtuman muistiin.
- Vakavissa tilanteissa mukana on rehtori tai apulaisrehtori. Mikäli kyseessä on väkivaltaa tai omaisuuteen kohdistuvaa ilkivaltaa, otetaan yhteys huoltajaan ja tarvittaessa poliisiin.
- Mikäli kiusaaminen on systemaattista ja toistuvaa, ohjataan tapaus kiusaamiseen puuttuvalle –tiimille (KiPu). Tiimin käsiteltäväksi voidaan ohjata myös tilanteet, joissa kiusaamisen kohde itse ei välitä kiusaamisesta tai se ei

häntä haittaa, mutta kiusaamisen havainneet, vanhemmat, kaverit tai opettaja, toteavat kiusaamisen olevan loukkaavaa ja vahingoittavaa.

- Jos tapaus ohjataan KiPu –tiimin käsiteltäväksi eli tilanne todetaan kiusaamiseksi, asiasta ilmoitetaan kiusatun ja kiusaajaksi nimetyn oppilaan koteihin. Tapahtuneesta ilmoittaa joko ilmoituksen vastaanottaja tai kiusatun oppilaan luokanopettaja tai luokanvalvoja.

Vaihe 2 Ilmoitetaan kiusaamisesta kiusaamiseen puuttuvalle -tiimille

- Kiusaamisesta tiedon saanut aikuinen täyttää ilmoituslomakkeen, joka toimitetaan kiusaamiseen puuttuvalle –tiimille.
- Ilmoituslomakkeessa selvitetään, mitä on tapahtunut ja ketkä ovat olleet osallisena sekä missä roolissa.
- Myös oppilaat tai huoltajat voivat jättää ilmoituksen kiusaamista suoran kiusaamiseen puuttuvalle tiimille. Tällöin tiimin jäsen täyttää ilmoituslomakkeen.

Vaihe 3 Kiusaamisen selvittäminen

- Jokaista kiusaamistapausta selvittää kaksi tiimin jäsentä. Tiimi keskustelee ilmoituslomakkeessa tapauksen osapuoliksi nimettyjen oppilaiden kanssa. Tiimi tarkistaa oppilaiden roolit tapahtumissa sekä sen, onko kyseessä kiusaaminen vai yksittäisluontoinen esim. väärinkäsityksiin tai tietämättömyyteen pohjautuva konfliktitilanne.
- Tapahtumien kuvaukset kirjataan ylös niin kuin osapuolet ne kertovat. Mikäli kyse on selkeästi pitkään jatkuneesta ja systemaattisesta kiusaamisesta, ilmoitetaan asiasta kotiin jo tässä vaiheessa.
- Selvityskeskustelut aloitetaan keskustelulla kiusatuksi tulleen oppilaan kanssa. Keskustelun aikana pyritään saamaan tarkennettu kuva siitä, mitä on tapahtunut, miten pitkään kiusaamista on jatkunut ja ketkä siihen ovat osallistuneet.
- Kun kiusatun kanssa on puhuttu, käydään erilliset keskustelut niiden kiusaamiseen osallistuneiden oppilaiden kanssa, jotka ovat tulleet ilmi vaiheessa 1 tai keskustelussa kiusatun kanssa. Keskustelu dokumentoidaan lomakkeelle 3 Yksilökeskustelu kiusaajiksi nimettyjen kanssa. Keskusteluissa tehdään selväksi, että kiusaamista tai toista loukkaavaa ja huonoa käytöstä ei hyväksytä. Jo saman päivänä pyritään keskustelemaan kaikkien kiusaajien kanssa yhdessä. Myös kiusattu voi olla mukana, mutta tätä tulee harkita tapauskohtaisesti. Tilanteen niin salliessa annetaan oppilaille mahdollisuus esittää itse ratkaisumalleja.
- Vaiheen 3. lopuksi tehdään sopimus, miten eri osapuolet toimivat, jotta konflikti ei toistuisi/jatkuisi. Sopimus kirjataan ylös. Tässä vaiheessa myös kiusattu on mukana. Todettua kiusaamista tai toisen mielen pahoittamista pyydetään anteeksi. Ryhmäkeskustelussa sovitaan seurantakeskustelun ajankohta noin kahden viikon päähän.

- Mikäli tässä vaiheessa on selvää, että kyseessä on kiusaaminen, tiedotetaan tilanteesta asianosaisten huoltajille. Huoltajille kerrotaan, että oppilas on ollut mukana kiusaamistapauksessa sekä hänen roolinsa. Muiden tapauksessa mukana olleiden oppilaiden nimiä ei mainita.

Vaihe 4 Seurantakeskustelu

- Seurantakeskustelussa selvitetään se, onko yhdessä sovitut asiat pitäneet ja kiusaaminen/häiritsevä käytös loppunut.
- Seurantavaiheessa keskustellaan kaikkien selvittelyssä mukana olleiden osapuolten kanssa. Aluksi KiPu -tiimin jäsenet tapaavat kiusatun oppilaan. Hänen kanssaan keskustellaan, että onko tilanne muuttunut paremmaksi. Tämän jälkeen tavataan erikseen tai yhtä aikaa kaikki kiusaamiseen osallistuneet oppilaat ja tarkistetaan ovatko tehdyt sopimukset pitäneet ja kiusaaminen/huonokäytös loppunut.
- Mikäli sopimus on pitänyt, annetaan kiitosta ja asia jää siihen.
- Jos negatiiviset kokemukset tai kiusaaminen ovat jatkuneet, sovitaan jatkotoimenpiteistä tapauskohtaisesti. Jos tilanne on jatkunut, mutta selvästi parantunut, jatketaan seurantaa.

Vaihe 5 Laajennettu tapaaminen / yksilöllinen oppilashuoltoryhmä

Tähän vaiheeseen siirrytään, jos kiusaaminen jatkuu em. toimenpiteistä huolimatta. Luokanopettaja/-ohjaaja kutsuu koolle laajennetun KiPu -tiimin, joka ryhtyy hoitamaan tilannetta. Laajennettuun tapaamiseen kutsutaan KiPu -tiimin jäsen, rehtori tai apulaisrehtori ja koulukuraattori sekä kiusattu että kiusaavat oppilaat huoltajineen. Palaverissa sovitaan pelisäännöt sille, että kiusaaminen saadaan varmasti loppumaan. Tarvittaessa laajennettuun palaveriin kutsutaan mukaan myös koulupoliisi.

Arkistointiohje

Kiusaamiseen puuttumisen asiakirjoja säilytetään 10 vuotta arkistossa.

Ennaltaehkäisevän työn ja kiusaamiseen puuttumisen suunnitelman seuranta

Ennaltaehkäisevään työhön kuuluu, että joka lukuvuosi käsitellään KiPu –toimintamalli ja kiusaamisen määritelmä sekä keskeiset kiusaamistilanteiden roolit. Kiusaamisen yleisyyttä kartoitetaan säännöllisin väliajoin kiusaamiskyselyiden avulla. Kyselyn toteuttamisesta vastaa KiPu-tiimi. Kysely toteutetaan aina kevätlukukauden lopussa. Seitsemännen luokan oppilaille kysely tehdään myös syyslukukauden lopussa. Tarvittaessa kyselyn voi tehdä useamminkin.

Kiusaamisen vastaisen suunnitelman päivittäminen, seuraaminen ja arviointi tehdään lukuvuosittain. Suunnitelman päivittämisestä vastaavat KiPu –tiimin edustajat.

Materiaalia:

Koululta löytyvää materiaalia:

- Askeleittain –materiaali (opettajien taukotiilassa)
- Huomaa hyvä -materiaali

Internet –sivustot:

- [Suomen mielenterveys \(Mieli ry\)](#)
- [Lions quest](#)
- [Friends](#)
- [Rovaniemen kaupungin hyvinvoinnin vuosikello](#)
- [MLL:n kiusaamiseen liittyvää vanhempainiltamateriaalia](#)
- [Rikosuhripäivystys](#)
- <http://www.koulukiusaaminen.fi/>

Kirjallisuutta:

- Haukku haavan tekee. Hamarus, Päivi (2012)
- Koulukiusaaminen. Salmivalli, Christina (1998)
- Koulukiusaaminen; huomaa, puutu, ehkäise. Hamarus, Päivi (2008)
- Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja. Salmivalli Christina (1998)